Eric Mijts gepromoveerd op complexe taalsituatie op Aruba

‘Als we onze eigen taal niet in het onderwijs gebruiken, laten we ons tot migranten in eigen land maken’

Eric Mijts promoveerde vorige maand op een proefschrift over taalideologie op Aruba. Voor de *Amigoe* aanleiding voor een gesprek over het oude maar nog steeds onopgeloste probleem van het Nederlands als instructietaal in het Arubaanse onderwijs.

door **Kees Beekmans**

Wat heb je in je proefschrift precies onderzocht?
De laatste 150 jaar is keer op keer geconstateerd dat onderwijs dat gebruik maakt van enkel Nederlands niet ten goede komt aan succesvolle ontwikkeling van de jeugd in het algemeen – ik heb het hier niet over individuen. Het is geconstateerd in grote rapportages in 1955, in 1972 en in 1982. Na de Status Aparte is dat opnieuw uitgebreid beschreven, in 1988, en in 1994 nog maar eens een keer. Telkens weer. Het is ongelofelijk, als je 1982 leest, een hele analyse van de sociaal-economische nadelen van het gebruik het Nederlands als enige onderwijstaal, en die kun je nu een op een overnemen en in een rapportage van 2022 zetten. Er is niks aan veranderd.

Nooit iemand geweest die iets wilde veranderen?
Natuurlijk wel, maar telkens weer zie je dat initiatieven die ontplooid worden ontzettend veel weerstand oproepen. En dat was een puzzelstuk voor mij. Als we het er nou over eens zijn dat het het beste is onderwijs te geven in de thuistaal of de thuistalen. En als we het erover eens zijn dat leerlingen in het Arubaanse onderwijs en daarvoor in het Antilliaanse onderwijs tegen allerlei problemen oplopen door het gebruik van het Nederlands als instructietaal, wat zijn dan de factoren die maken dat er zoveel weerstand is tegen verandering? Dat ben ik gaan uitpuzzelen.

Je zou zeggen dat het een verandering ten goede was. Onderwijs in de thuistaal. Leerlingen die hun taal als het ware terugkrijgen. En daar is dan weerstand tegen.
Dat snapte ik dus de hele tijd niet zo goed en tegelijkertijd snap ik het wel. Wat ik niet goed snap is hoe hard ingebakken sommige gedachten zijn, over de minderwaardigheid van het Papiamento als taal, de ongeschiktheid van Papiamento als instructietaal, mogelijkheden die er niet meer zouden zijn als je in het Papiamento zou lesgeven en zo verder. Terwijl het niet zo is dat een specifieke taal meer of minder geschikt is om les in te geven, behalve dan dat voor een kind de thuistaal de beste taal is om les in te krijgen. Dat is echt aangetoond.
Natuurlijk zijn er randvoorwaarden. Je hebt lesmateriaal nodig, leesboeken, goed opgeleide leraren. En daar moet in geïnvesteerd worden. Schaalgrootte is hier een probleem. Maar het moet afgewogen worden tegen de prijs die we betalen, en dan denk ik aan de leerlingen die minder succesvol zijn omdat ze niet in hun eigen taal les krijgen. Ons onderwijsbestel heeft niet hetzelfde rendement als het onderwijsbestel in Nederland. Dat is realiteit.

Je zei net dat je het niet snapte en wel snapte. Hoe snap je het wel?
Er is binnen het Koninkrijk een ideaalbeeld van het Nederlands als taal die mensen veel mogelijkheden biedt. En die heeft ook veel mogelijkheden geboden, maar niet voor iedereen. Er is iets dat in de wetenschappelijke literatuur wordt genoemd ‘de koloniale schaduw’, wat betekent dat je in je denken, als samenleving, zeer sterk mede bepaald bent door de denkkaders in het land van de koloniale overheerser. Dat komt door het onderwijs, door de onderwijsmaterialen, door de media, en dat komt door de geschiedenis. Wat ik onderzocht heb is op welke wijze in discussies over taal, onderwijs en hervormingen, die denkbeelden telkens weer naar voren komen.

Kun je die denkbeelden ook ideologieën noemen?
Ja, maar veel mensen zijn er zich niet van bewust dat het ideologieën zijn. Het zijn waarheden voor hen. Die worden ook zo geuit. Uitingen als: ‘Het is geen echte taal’. Eigenlijk heel beledigend. Iemand die spreekt over het gebruik van Papiamento in het onderwijs, wordt gehouden voor een nationalist en een idealist die iets voor de taal wil doen ten koste van de kinderen. Terwijl het die mensen niet om de taal te doen is maar om de ontplooiingsmogelijkheden voor kinderen. Dat dat soort opmerkingen nauwelijks ter discussie wordt gesteld, vind ik veelzeggend. Hoe diep hebben we onszelf ervan overtuigd dat het niet anders kan, dat wat we doen het beste is van wat we te bieden hebben.
Daar wil ik nog aan toevoegen dat er heel veel wordt gedacht over binaire keuzes: het is Nederlands of Papiamento. Maar het gaat niet over of of. Het gaat over en en. Papiamento is de thuistaal van de meeste mensen hier op het eiland, Spaans speelt ook een grote rol op Aruba, Engels ook, en Nederlands ook. Op de een of andere manier zijn we heel erg geneigd – en dat is ook weer die koloniale schaduw, maar dat is wereldwijd – om te denken vanuit het perspectief: er moet maar één taal zijn. Maar dan ontneem je iemand kansen om zich te ontplooien in zijn eigen taal. En dan maak je eigenlijk dat kinderen al een achterstand hebben voordat ze aan hun scholing begonnen zijn. En dan is het ook nog zo dat je die kinderen die ene doeltaal, het Nederlands, eigenlijk niet eens echt leert. Je leert ze de taal niet aan, je onderwijst ze in die taal. En dat is een onvolkomen middel. Dat hele idee van je moet mensen van het begin af aan in het Nederlands lesgeven anders gaan ze het nooit leren, dat klopt helemaal niet.
Het is veel beter dat je kinderen een vreemde taal aanleert. En Nederlands is de vreemdste van de vier talen hier op het eiland. Voor de meeste mensen op Aruba is Nederlands geen omgevingstaal. Als ze het Nederlands niet bewust opzoeken, op de radio, in de krant, op televisie, in een boek, dan is er geen Nederlands in hun leven. Dat maakt dat je het met een specifieke didactiek moet aanleren.
En dan zie je vervolgens dat de waardering voor het Nederlands van kinderen die elf jaar in het Nederlands les hebben gehad en naar de universiteit gaan, helemaal niet zo hoog is. Hoe voel je je bij je spreekvaardigheid Nederlands? Dan blijkt het zelfvertrouwen minder dan bij Engels en Papiaments. En dat geldt ook voor schrijven en lezen. En dat is heel vreemd. Dat zou niet zo mogen zijn als er zoveel aandacht is besteed juist aan die taal.

Is dat ook omdat er in die taal eisen aan ze worden gesteld?
Ja, kinderen worden onzeker gemaakt. Dat is mijn gevoel, hier gaat mijn proefschrift niet over. Maar in die taal worden eisen gesteld alsof je moedertaalspreker bent. En dat is ook wat bij het hoger onderwijs in Nederland gebeurt. Antilliaanse jongeren worden beschouwd als Nederlanders.

Hoe komt het dat die ideeen zo hardnekkig zijn, dat mensen bereid zijn hun eigen taal daarvoor te grabbel te gooien?
Op school word je gevormd. En op school wordt dat ideaalbeeld gevormd van ‘In het Nederlands is goed’ en ‘Zo moet het’.

Nemen mensen dan zo makkelijk de ideologie van de overheerser over? Die zegt, ja, dat Papiaments, dat brabbeltaaltje...
Dat is letterlijk wat er gezegd werd. Dit zijn dingen die heel diep in een samenleving inslijten. In Europa, waar de talen die we nu zien als koloniale talen worden gesproken, is sinds de achttiende eeuw enorm veel energie gestoken in het eenvormig maken en vastleggen van die talen, het promoten van het gebruik ervan, en in het uitsluiten van alle variëteiten van die talen.

In het kader van natiestaatvorming... Een volk, een land, een taal.
Zo diep zit dat en zo lang speelt dat al. Al die talen hebben ook grote instituties, die door de overheid betaald worden. Cervantes. De Académie Française. Het Goethe Instituut. De Taalunie. Dan neemt zo’n instituut die oud-koloniale taal mee naar een land waar die taal een hele andere rol speelt dan in Europa, maar waar die ideologie wel overgenomen wordt.
En dat is een heel ingewikkeld verhaal. En dat speelt overal in de voormalige koloniën. Maar dit is de laatste decennia wel aan het veranderen. Ook in Nederland wordt steeds meer discussie gevoerd over meertaligheid. Dat is natuurlijk ook een migratiedebat. In feite laten we ons tot migranten in eigen land maken als we onze eigen taal niet gebruiken in het onderwijs. Je moet dus voldoen aan de norm in een taal die niet de jouwe is, om succesvol te kunnen zijn in de samenleving. Zelfs in Europa staat dit nu ter discussie, of dit wel zo zou moeten zijn. Maar het is een norm die wij hier ons nog altijd opleggen. Nederlandse examens, Nederlandse normen. Maar de Nederlandse examens zijn bedoeld voor een onderwijssysteem voor Nederlandstalige kinderen in Nederland in een Nederlandstalige klas.

Is er een oplossing?
Ik vind het heel mooi om te zien hoe er nu wordt gewerkt aan de Scol Arubiano Multilingual, waar een enorme inspanning wordt gedaan, maar waar toch ook weer veel weerstand tegen is. Maar die weerstand is wat mij betreft niet gebaseerd op de juiste argumentatie.

Van wie komt die weerstand?
Van verschillende kanten. Ook van leraren. Van ouders. Die zich zorgen maken, en die zorgen snap ik ook wel, die heb ik ook beschreven. Maar het is wel goed om die dialoog te blijven voeren en te erkennen dat de mensen die dit werk doen ook echt ondersteuning verdienen. Ik hoop ook dat het onderzocht wordt, de efficiëntie ervan, de effectiviteit. Dat er straks niet alleen gekeken wordt naar: hoe goed is het Nederlands van die kinderen aan het einde van het traject.

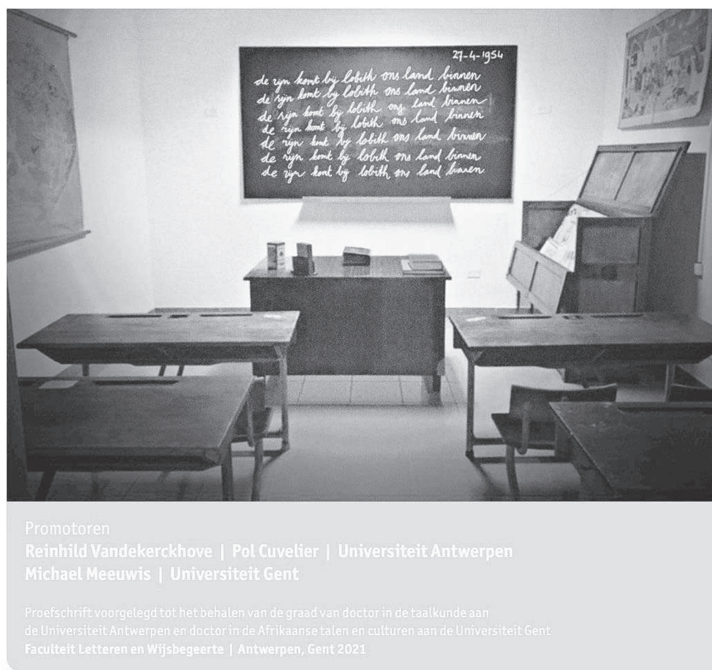
Zijn mentaliteitsveranderingen niet altijd een langdurige zaak?
Er is een adagium in de taalkunde dat zegt: mensen zullen hun houding tegenover taal en hun taalgedrag pas aanpassen als ze weten dat ze ontevreden mogen zijn over de situatie waarin ze zich bevinden. Je moet je bewust zijn van de mogelijkheden, en van de beperkingen die je jezelf aandoet door dit soort situaties te aanvaarden. Hier is het concept van language making belangrijk, waarbij het romantische idee van een volk, een natie, een territorium, een taal, verschuift naar het bewustzijn van een meertalige realiteit in de 21e eeuw in landen als Aruba. Het Koninkrijk der Nederlanden is een natie bestaande uit vier landen en niet in alle landen wordt Nederlands gesproken. Dat is de meertalige realiteit van het Koninkrijk.

De meeste landen zijn meertalig.
Ja, maar dan heb je hier nog iets heel ingewikkelds, en dat is dat Papiamento een taal is die tot stand gekomen is door de kolonisatie. In landen als Marokko of Algerije werd al Arabisch gesproken toen de Fransen daar kwamen. Maar op Aruba is geen prekoloniaal identiteitsbesef waaraan je kunt ontlenen: wij waren, wij zijn. En dat maakt het nog lastiger. Datzelfde heb je in Kaapverdië, in Haïti, in Jamaica, in alle landen waar creooltalen worden gesproken. En doordat die taal is gevormd door het koloniaal verleden, krijg je een heel andere dynamiek, moet het respect voor de eigen taal nog opgebouwd worden.

Het is een enorm emancipatievraagstuk. De taalkundige Nkonko Kamwangamalu heeft daarover gezegd: er is geen enkel strijdtoneel waarin het koloniaal verleden zich dusdanig manifesteert in de 21e eeuw als op het gebied van taal.

The situated construction of language ideologies in Aruba:
a study among participants in the language planning and policy process

Eric Niels Mijts

Universiteit Antwerpen
UNIVERSITEIT GENT

Breinbreker van de dag

Elke dag vindt u in de Amigoe op deze pagina een Sudoku. Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij en elke kolom. Elk van de cijfers 1 tot en met 9 moet ook precies één keer voorkomen in elk van de vetomrande 3-bij-3-vierkanten.

4	3				6			
7			9					
	9			5				
		9		1		8		
	8		3	6	2		1	
		6		4		5		
				8			7	
					7			4
			2				8	3

DIFFICULTY RATING: ★★★★☆

De oplossing voor de Sudoku staat op pagina 9 in deze krant.